

Prosjektbeskrivelse Tømmerfløting i Vefsnavassdraget, fase 2 Bok og formidling

Innledning

På initiativ fra Vefsenfjord Fellesfløtningsforening startet en gruppe engasjerte historie- og skogbruksinteresserte i Vefsn, Grane og Hattfjelldal et arbeid der man vil ta vare på og formidle historien om vår regions industri og skogbrukshistorie. Historien om de fire engelskmennene som kjøpte det meste av skog i Vefsn, Grane og Hattfjelldal og etablerte sagbruk i Mosjøen under navnet "North of Europe Land & Mining company ltd", er ikke bare regional viktig men også viktig Nord- Norsk industrihistorie. Sporene etter denne industrielle hogsten er nå i ferd med å bli borte i terrenget. Vefsnavassdraget, og muligheten til å fløte tømmer var avgjørende for etableringen i Mosjøen. Mange av personene som har deltatt i tømmerfløtinga er borte. Det er derfor på høg tid å sikre så mye informasjon som mulig mens det ennå finnes levende kilder og spor i terrenget.

Første fase av prosjektet, som har bestått av intervjuer og registrering av fysiske anlegg, startet opp i 2013 og ble avsluttet høsten 2015. Det er nå ønske om å komme i gang med fase to der hovedmålet er formidling av innhentet kunnskap gjennom å skrive bok, samt invitere til formidlingsopplegg i hver kommune. I siste fase i prosjektet tenker man å tilrettelegge en til to objekter i hver kommune for formidling av historien.

Konklusjonen etter første fase av prosjektet er at det er gjort et stort registreringsarbeid og at man er motivert for å gå videre med fase to i prosjektet der formidling er prioritert. Arbeidet har gitt mersmak og det er knyttet en del kontakter mot andre miljø som jobber med tilsvarende kulturminner. Vi ønsker å sette kulturminnene inn i en større historisk og samfunnsmessig sammenheng i fortsettelsen.

Prosjektet er meldt inn som et ønske i handlingsplanen til Nordland fylkes regionale plan for Vefsnavassdraget. Prosjektet beskrives nærmere nedenfor.

Historien

Vefsn, Grane og Hattfjelldal har en litt spesiell skogbrukshistorie. Det industrielle skogbruket kom brått i slutten av 1860-årene. Engelskmennene Willian Frost, Alexander Prince, Stephen Edward Comyn, Joseph Rodney Croskey og Thomas Collins kjøpte skogene til godseier Fredrik Holst. Driftsselskapet "*The North of Europe Land & Mining Co., Ltd*" (*Engelskbruket*). Ble grunnlagt, og det ble bygd et sagbruk ved Vefsnas utløp i 1865. *Dette var oppstarten til den første industrialiseringa i Nord Norge.*

Store skogressurser ble foredlet til bord og plank og eksportert ut i Europa, hvor det var stort underskudd på trelast. Lokalt ble det stor etterspørsel etter arbeidskraft, og penger kom i omløp blant vefsningene. Dette var en ny opplevelse for mange som var vant med naturalhusholdning. I 1874 var 884 personer i Engelsbrukets tjeneste. Det viser hvor

betydningsfull denne virksomheten var. Det kan best sammenlignes med senere tids utbygging av Jernverket i Mo i Rana og Snøhvitutbyggingen i Vest Finnmark.

”Engelsktiden” var kort og intens. Det var en periode preget av rovdrift på skogen, der nærmest all tømmerfør skog ble hogd ut. I 1899 ble sagbruket kjøpt opp av Nes Trelastbruk. Det ble i ”engelsktiden” bygd en mengde fløteranlegg og skogstuer. Kunnskap om tømmerfløtning eksisterte på den tid ikke i Vefsn, så derfor var «Engelskbruket» avhengig av og få tak i profesjonelle tømmerfløtere sørfra, mange kom helt fra Solør. Mange av fløteranleggene ble gjennom årene holdt i hevd og brukt fram til tømmerfløtingen ble avsluttet i Vefsn i 1968. Etter den tid ble alt tømmer fraktet ut med tømmerbil.

I Forsjordia i Vefsn var det en lense som ble strammet opp for å presse ut tømmeret som hadde samlet seg i bakevja. Lensa ble strammet opp med et spill, som ble drevet av fire mann, som gikk rundt på en plattning av tømmer.

Fase 1 – avsluttet høsten 2015

Prosjektets første fase ble påbegynt i 2013 og ble avsluttet høsten 2015. Det er foretatt registreringer i kommunene Vefsn, Grane og Hattfjelldal av kulturminner etter tømmerfløtinga i Vefsnavassdraget. Tre personer har holdt på med registreringer i hver sin kommune. Det er gjennomført befarings i felt, tatt foto, GPS-koordinater m.m. Det er også gjennomført en rekke intervju av enkeltpersoner og gjort søk i skriftlige kilder.

Det er gjennomført tre kulturkvelder i 2015, en pr. kommune, med presentasjon av de registreringer som er gjort, samt intervju av personer som har hatt en rolle i tømmerfløtinga. På disse tre kveldene møtte det opp til sammen ca. 260 personer. I etterkant av dette har personer henvendt seg for å bidra med opplysninger. Interessen har vært over all forventning. Feltnarbeidet avsluttes i denne omgang og man har funnet det meste av synlige spor etter tømmerfløtinga, mellom 150 og 200 objekter.

”Fløterkveldene”, som har vært i Vefsn, Grane og Hattfjelldal, har vært populære. Her fra Hattfjelldal, der ca. 100 interesserte tilhørere møtte opp.

Aktivitetene er utført av følgende personer:

- Registreringer av kulturminner i Hattfjelldal er gjort av Håmund Ivarrud, som har vært skogfullmektig i Statskog i Hattfjelldal. Han er nå pensjonist.
- Registreringer i Svenningsdalsvassdraget med sidevassdrag og Vefsna nordover i Grane til Nedre Laksfors er gjort av Are Halse, Helgeland Museum
- Registreringer i Vefsna med sidevassdrag sørover til Nedre Laksfors og Auster Vefsna er gjort av Arild Tokle, Statskog(på fritiden)
- Intervju av personer med erfaring eller kunnskap om tømmerfløtinga, utført i sammenheng med registreringa.
- Arbeid med å skrive bok er godt i gang.

Arbeidet med registreringer ble støttet av Vefsnfjorden Fellesfløytningforening med kr. 100.000,- og Nordland Fylkeskommune, Statskog-ordninga med 100.000,-. Prosjektet hadde en kostnad på ca. 500.000,- der arbeidet delvis var lønnet, delvis frivillig innsats og delvis arbeid utført av Helgeland Museum avdeling Grane. Det har vært gjort en stor innsats og arbeidet har blitt verdsatt, noe det gode oppmøtet på de tre kulturkveldene har vist.

Fløterdammen i utløpet av Kjerringvatnet i Grane ca. 1920.

Rester av dammen i utløpet av Kjerringvatnet høsten 2014.

Fase to

Arbeidet med skriving av bok er godt i gang og mye arbeid er gjennomført allerede. I fase to skal bokmanuskript skal gjøres ferdig, bok trykkes og kunnskapen formidles videre. Det er også aktuelt å skrive artikler til aktuelle (år)bøker og tidsskrifter.

Denne fasen planlegges gjennomført i 2016 og 2017. Fordi arbeidet delvis utføres på fritiden trenger man to år. Arild Tokle, Are Halse og Håmund Ivarrud skal sammen med Kjell Øksendal bidra til utgivelse av boka.

Bokkomiteen trenger tid til gjennomgang av bokmanus, eventuelle innsamling av flere historier og bilder for å gjøre historien levende.

I tillegg til å få ferdig bok planlegges det ett til to formidlingsopplegg i hver kommune pr. år i prosjektperioden. På sikt er målet at disse formidlingsoppleggene kan videreføres. Formidlingen vil være ute på steder der det er spor etter tømmerfløtinga, og som samtidig egner seg for større grupper. Målgruppe er både skoler og allmennheten. Vegen blir litt til mens man går. Erfaring fra ett arrangement bidrar til å utvikle oppleggene videre. De fire personene som deltar i prosjektet vil gjennomføre arrangementene.

Budsjett fase to

Trykking av bok: ca. (basert på erfaringstall for Far etter Fedrane)	200.000,-
Infofoldere/materiell til formidling:	20.000,-
Boknemd: timer	100.000,-
Boknemd : kjøring	15.000,-
Arrangement (annonsering, transport og litt servering til barn/unge)	65.000,-
<u>Adminstrasjon av prosjektet(rapportering, sluttrapport, regnskap, revisjon)</u>	<u>40.000,-</u>
Sum budsjett	440.000,-

Finansiering fase to:

Sparebank stiftelsen:	200.000,-
Nordland Fylke Statskogordninga	100.000,-
Eget arbeid, frivillig	50.000,-
Helgeland Museum, timeverk og reise	50.000,-
<u>Andre finansierer(kommuner m.fl)</u>	<u>40.000,-</u>
Sum finansiering	440.000,-

Fase tre, tidligst fra 2018

Det skal tilrettelegges spesielt på ett til to steder i hver av de tre kommunene. Her blir det satt opp informasjonsskilter, der det kan leses om det aktuelle punktet, og om fløterhistorien generelt. Planlegging, og å finne samarbeidspartnere vil bli gjort i fase to.

Hvilke kulturminner som er mest aktuell er allerede meldt inn til Nordland Fylkeskommune ved Håkon Roald, i tilknytning til regional plan for Vefsnassdraget.

I siste fase av prosjektet ønsker man å tilrettelegge inntil to objekter pr. kommune, i første omgang, slik at dette kan brukes til formidling av vår spennende industri og skoghistorien som blant annet dannet grunnlag for Mosjøen som by med Sjøgata, byparken m.m. Det må tilrettelegges med stimerking og informasjonsskilt og parkering.

Denne fasen tas ikke med i kostnadsoverslaget, men for å vise at man har langsiktige planer for å formidle historien.

Målgrupper for prosjektet

I første omgang er lokalbefolkning og barn/unge målgruppe for formidling av industrihistorien. Når man kommer til fase tre i prosjektet vil også tilreisende/turister være målgruppe. Info fra prosjektet, eller om historien vil også bli lagt på www.vefsna.com og andre aktuelle nettsteder slik at man når ut til flere.

En del av de registrerte fløteranleggene vil bli lagt inn i "Kulturminnesøk", som er en åpen database som administreres av Riksantikvaren.

Organisering av prosjektet

Grane Næringsutvikling har hatt prosjektledelse i prosjektet og sørget for innkalling til møter, referat, samt prosjektrapportering og regnskap. De øvrige i prosjektet har tatt seg av det faglige arbeidet. Vi fortsetter med samme organisering i fase to.

Når boka skal trykkes vil dette gjennomføres i regi av Helgeland Museums eget forlag, Selhornet, som tar seg av trykking og salg av boka i ettetid. Eventuelle inntekter vil gå tilbake til videre arbeid med prosjektet.

Kontaktperson i prosjektet er:

Grane Næringsutvikling ved Ellen Schjøllberg

Mobil: 41596490

E- post: daglig.leder@granenu.no

Trofors den 23. 02.16

Ellen Schjøllberg

Grane Næringsutvikling og prosjektleder i hovedprosjekt «Vefsna Regionalpark»